

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-8-108-10>

УДК 373.2.091.3:001.895

Коваленко О.В., Бухарева Я.О.

Педагогічний інститут, Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ САМОСТІЙНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ

Анотація. Розкрита дефінітивна характеристика таких понять дослідження, як: методичний супровід, методична робота, самостійна художня діяльність дітей. На основі аналізу дефініцій та наукових психолого-педагогічних досліджень розмежовані поняття «методична робота» та «методичний супровід» та показана їх особливість на засадах гуманізації. Виокремлені і проаналізовані нормативно-правові документи, у яких знайшли відображення питання методичного супроводу самостійної художньої діяльності дітей. Окреслені особливості методичного супроводу самостійної художньої діяльності дітей: представлені принципи, завдання та форми організації методичного супроводу. Виокремлені та схарактеризовані найбільш ефективні форми методичного супроводу самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя.

Ключові слова: методичний супровід, методична робота, самостійна художня діяльність, діти п'ятого року життя.

Kovalenko Olena, Buhareva Yaroslava

Pedagogical Institute, Borys Hrinchenko Kyiv University

FEATURES OF METHODOLOGICAL SUPPORT OF THE INDEPENDENT ART ACTIVITY OF FIFTH-YEAR-OLD CHILDREN

Summary. Thanks to the processing of encyclopedias, dictionaries, reference books, etc., the definitive characteristics of such basic research concepts as: methodical work and methodical support, methodical assistance and independent artistic activity of children have been revealed. Based on the analysis of definitions and scientific psychological-pedagogical studies, we distinguished the concepts of "methodical work", "methodical assistance" and "methodical support", showed their commonality and difference, and the peculiarities of implementation on the basis of humanization. The reference sources, publications of scientists and practitioners that we have developed prove that the use of the wording not "methodical work" but "methodical support" of the educational process will be more legitimate and humane in terms of form and content. It is he who foresees the subject-subject relations of the participants in the educational process in the preschool institution, the help and support of those steps of the teachers, which are aimed at optimizing the educational process in the preschool institution. Regulatory and legal documents were identified and analyzed, which reflected the issue of children's independent artistic activity and methodical support of such activity in the educational process. Based on the elaboration of dissertation studies and scientific articles, a theoretical analysis of the researched issue was carried out. The peculiarities and significance of the fifth year of life in personality education are emphasized. The issue of types and features of children's independent artistic activity is singled out. It is substantiated why traditional forms of methodical work with teachers are not effective today and need to be revised and modified both in terms of content and form of implementation. This is especially true of the current quarantine restrictions and work during martial law. The most effective forms of methodical support for children's independent artistic activity are presented (workshop seminars, master classes, round tables, business games, solving problem situations, etc.).

Keywords: methodical support, methodical assistance, independent artistic activity, children of the fifth year of life.

Постановка проблеми. У сучасній освітній ситуації досить чітко позначається суперечність між вимогою до забезпечення нової якості педагогічного процесу закладу дошкільної освіти як супроводу дитини та неготовністю педагогів до її організації, нереалізованістю принципів методичного супроводу вихователів. Аналіз діяльності сучасних закладів дошкільної освіти свідчить, що педагогои не завжди готові до організації освітнього процесу нового типу загалом і самостійної художньої діяльності дітей, зокрема. Це зумовлено відсутністю у ряду вихователів досвіду побудови педагогічного процесу за особистісно-орієнтованої моделі і суб'єкт-суб'єктної взаємодії з його учасниками.

Самостійний (вільний) тип діяльності є специфічним способом організації життєдіяльності дітей, що розгортається у вільному від організованих форм роботи часі та зазвичай виникає з ініціативи та за бажанням дітей. Попри це, постає потреба говорити про необхідність педагогічного керівництва цією діяльністю, адже без участі дорослого неможливо забезпечити належний рівень самостійної художньої діяльності дітей та домогтися її змістовності [8, с. 502].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній літературі накопичено багатий дослідницький матеріал, звернений до проблем організації різних видів супроводу суб'єктів педагогічного процесу в освітніх закладах (А. Богуш, Л. Бережнова, М. Бітянова, А. Гончаренко,

О. Газман, І. Жерносець, Є. Козакова, О. Корнєєва, Л. Лаптева, М. Полянський, І. Серебрякова, Л. Таріта та ін.).

Питання методичного супроводу освітнього процесу висвітлено у низці дисертаційних досліджень, а саме: О. Корнєєва, О. Ляшенко, Н. Нємова, Т. Сорочан, Т. Шинкар, Л. Шинкаренко та ін. Це питання висвітлено у численних публікаціях членів професорсько-викладацького колективу Київського університету імені Бориса Грінченка та кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту, зокрема: Г. Беленька, К. Волинець, А. Гончаренко, Н. Дятленко, О. Коваленко, Л. Козак, О. Кочерга, М. Машовець, О. Половіна, Т. Пономаренко, Г. Смольникова, Т. Шинкар та ін.

Питання організації самостійної художньої діяльності дітей були і є предметом дослідження таких науковців, як: Н. Вєтлугіна, Г. Григор'єва, Т. Козакова, С. Погодіна, О. Половіна, В. Рогозіна, Л. Шульга та ін.

Особливості психічного розвитку дітей п'ятого року життя та організації взаємодії з ними висвітлені у дослідженнях Н. Дятленко, О. Кочерги, С. Кулачківської, С. Ладивір, Т. Піроженко та ін. Проте, залишаються невирішеними питання методичного супроводу саме самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя.

Мета статті: розкрити дефінітивну характеристику основних понять дослідження та окреслити особливості методичного супроводу самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому етапі дослідження ми опрацювали та розкрили дефінітивну характеристику основних понять дослідження.

Великий тлумачний словник поняття «методичний» трактує як «сукупність взаємопов'язаних способів і прийомів доцільного проведення будь-якої роботи; учення про методи викладання певного предмету, науки» [3, с. 522]. У ньому ж слово «супровід» означає дію за значенням «супроводжувати, супроводити»: «Іти, їхати разом з ким-небудь як супутник; проводити когось до певного місця. Іти, їхати, охороняючи» або «показуючи шлях комусь» [3, с. 1415].

Енциклопедія освіти методичну роботу визначає як цілісну, засновану на досягненнях науки, інноваціях, конкретному аналізі стану навчально-виховного процесу, систему діагностичної, пошукової, аналітичної, інформаційної, організаційної діяльності та заходів, які спрямовуються на підвищення професійної майстерності кожного вчителя, розвиток творчого потенціалу колективу в цілому та вдосконалення якості навчально-виховної роботи [4, с. 497].

Методична робота, на думку О. Корнєєвої, – це сукупність дій, спрямованих на забезпечення підвищення кваліфікації педагогів, якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, поширення психолого-педагогічних знань серед батьків [7, с. 20].

Формою організації процесу підвищення кваліфікації та професійної майстерності, яка спрямовується на аналіз та впровадження сучасних досягнень психолого-педагогічної науки, авторських ідей і технологій передового педагогічного досвіду в їх особисту практику вважає методичну роботу Н. Комаренко [6, с. 13].

На нашу думку, поняття «методичний супровід» та «методична робота» відрізняється один від одного. Загальнофілософська основа визначення поняття «супровід» – це теорія вільного вибору, як і умови розвитку. Початковим положенням формування наукових витоків супроводу є особистісно-орієнтований підхід, де розвиток розуміється як вибір суб'єктом ліній професійно-особистісного самовдосконалення [1, с. 31].

Самостійна художня діяльність – це специфічний спосіб організації життєдіяльності дітей, зумовлений природною потребою дошкільників в інтимізації буття. Дитина повинна мати можливість не тільки усамітнитися, а й використовувати час на власний розсуд, щоб самостійно закріплювати вже набутий досвід художніх дій. Така діяльність відбувається у вільний час за ініціативою дітей і має високий ступінь свободи дитини у виборі теми, матеріалів, видів, художньої практики, початку та завершення роботи, відповідає її інтересам та потребам [9, с. 4].

Хоч самостійна художня діяльність майже завжди виникає з ініціативи дитини і проходить, здавалося б, без безпосереднього керівництва вихователя, але потрібно говорити про необхідність педагогічного керівництва цією діяльністю. Адже, без участі дорослого неможливо забезпечити належний рівень організації самостійної художньої діяльності дітей та домогтися її змістовності.

Загалом розрізняють безпосередній та опосередкований супровід самостійною художньою діяльністю. Безпосередній супровід спрямований на те, щоб допомогти дитині дібрати такий вид діяльності, який відповідатиме її вподобанням. За допомогою підказок допомогти вибрати для самостійних занять місце, необхідні іграшки, атрибути, приладдя, обладнання з урахуванням бажань, інтересів, претензій різних дітей так, щоб вони не заважали один одному; якщо бажання дітей збігаються, то посприяти їх об'єднанню для спільної діяльності, або, навпаки, розвести у просторі та часі задля попередження виникнення конфліктів; спрямовувати дітей на об'єктивну самооцінку й визначення перспективи для продовження обраної діяльності в інший час.

В Методичних рекомендаціях до програми «Дитина» (2021) зазначено, що при здійсненні безпосереднього супроводу не варто надмірно опікувати дітей та часто втручатися в їхню діяльність, а навпаки, краще давати їм більше самостійності, можливість проявляти власну активність та креативність.

Опосередкований супровід з боку вихователя відбувається поза її часовими межами і виявляється у створенні умов для появи якісного перебігу процесу цієї діяльності, а саме: 1) систематична робота зі створення достатнього запасу вражень про довкілля, знань, умінь, навичок, ставлення до себе та оточення, формування досвіду в процесі організації життєдіяльності в дошкільному закладі; 2) грамотне облаштування розвивального природного й предметно-ігрового середовища, яке б спонукало дитину до самостійного вибору різних видів діяльності, приваблювало та зацікавлювало, давало поштовх дитячій фантазії та уяві; організація навколо дитини соціального простору, насиченого відповідними віку контактами з однолітками, молодшими

та старшими дітьми, рідними та друзями, а також сторонніми дорослими; захист і плекання внутрішнього світу кожної дитини та визнання її права бути визнано певною частиною навколишнього середовища; 3) періодична зміна середовища, шляхом введення в нього нових компонентів (іграшок, обладнання, рослин, організація нових знайомств тощо) і його перетворення; раціональне розміщення різних компонентів середовища у фізичному просторі, яке б не лише заохочувало вільний вибір виду діяльності, але й задовольняла потреби різних дітей у проявах різних видів активності.

Якщо опосередкований супровід є актуальним на всіх етапах дошкільного дитинства, то, в свою чергу, безпосередній домінуючий у ранньому та молодшому дошкільному віці [8, с. 504–505].

Змістом роботи наступного етапу нашого дослідження було опрацювання нормативно-правових документів, у яких висвітлюються питання методичного супроводу та самостійної художньої діяльності дітей. Питання методичного супроводу регламентує ряд нормативних документів, а саме: Закон України «Про освіту» (2017), Примірний статут закладу дошкільної освіти, «Примірне положення про методичний кабінет дошкільного закладу» (2018) та ін. Опрацювання нами цих та інших документів підтверджує пильну увагу нашої держави до питання методичного супроводу освітнього процесу в освіті Україні.

Питання самостійної художньої діяльності дітей, її значення та класифікації представлено у Державному стандарті дошкільної освіти (2021), освітніх програмах для ЗДО та методичних рекомендаціях до них.

Оскільки наше дослідження стосується дітей саме п'ятого року життя, то ми опрацьовували психологічні особливості дітей цього віку. Дослідження Н. Дятленко, О. Кочерги, С. Кулачківської, С. Ладивір, Т. Піроженко та ін. У їх дослідженнях знаходимо інформацію про те, що цей вік є фундаментальним періодом у розвитку пізнавальної, особистісної та інтелектуальної сфери. Його часто називають базовим віком, оскільки у дошкільника закладається багато особистісних аспектів, відпрацьовуються моменти становлення «Я» позиції. Важливими новоутвореннями особистості цього віку є перші моральні інстанції, супідрядність мотивів, формування диференційованої самооцінки та особистісної свідомості. Діяльність дитини цього віку, зазначає Н. Дятленко наповнюється глибокими роздумами, сумнівами, пробуванням, актуалізацією всіх розумових процесів, які є ознакою творчого процесу, а сам продукт дитина сприймає як відкриття, засіб самовираження, підтвердження власної цінності та компетентності.

Виокремлюючи завдання методичного супроводу самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя, за основу ми взяли класичні завдання методичного супроводу, додавши кілька своїх [2, с. 36–37].

Ми погоджуємось з виокремленими Л. Калуською, М. Ілляховою та ін. такими принципами науково-методичного супроводу, а саме: системність, концептуальність, перспективність, об'єктивність, демократизм, педагогічний оптимізм, особистісне спрямування та ін.

Попри це, на перше місце ми поставили діагностування педагогів з означеного питання. Адже використання різнопланових методів і методик діагностування сприяє виявленню не лише наявного, актуального рівня розвитку професіоналізму педагога закладу дошкільної освіти, а й визначає його можливості – «зони найближчого розвитку», тобто перспективи його розвитку в недалекому майбутньому [5, с. 79].

Щодо форм організації методичного супроводу самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя, за основу ми взяли ті форми, які прописані у дослідженнях Г. Беленької, К. Волинець, Н. Гавриш, Л. Калуської, О. Коваленко, І. Кондратець, К. Крутій, Ю. Манилюк, О. Половіної, І. Романюк, Н. Савінової, І. Терещенко, Л. Тищук, Т. Шинкар та ін. Умовно їх поділяють на дві великі групи – колективні (масові і групові) та індивідуальні.

Традиційний зміст та форми методичного супроводу, в яких відводилося і ще відводиться головне місце теоретичним доповідям, не актуальним за темами консультаціям та семінарам, безсистемним контролем за кількістю, а не за якістю проведених педагогом занять та режимних моментів, втратили своє значення через незначну їх ефективність та недостатній зворотний зв'язок. Так, вивчаючи досвід окремих ЗДО за допомогою Інтернет-джерел, статей фахових періодичних видань, виокремлюємо найбільш актуальні та розповсюджені форми методичного супроводу. Отже, до колективних форм методичної роботи, ми віднесли: ділові ігри, майстер-класи, педагогічні тренінги, огляди-конкурси, семінари-практикуми, онлайн-практикуми, тренінги, дебати, коучинги, педагогічний плейбек, педагогічна рада, науково-практичні конференції, педагогічні читання, педагогічні виставки, семінари й засідання методоб'єднань, творчі групи; до індивідуальних відносимо: самоосвіту, бесіди, консультації, наставництво, взаємовідвідування, створення портфоліо педагога та ін.

Однак, враховуючи особливості самостійної художньої діяльності дітей п'ятого року життя, на перше місце у цій роботі, переконані, мають виходити такі форми методичного супроводу, як: семінари-практикуми, педагогічні тренінги, творчі групи тощо. Це пов'язано з тим, що саме ці форми дадуть педагогові можливість розширити знання з цього питання, реалізувати себе, поділитися досвідом з іншими, іти шляхом удосконалення та росту, а керівництву – можливість стежити за зростанням майстерності педагогів.

Висновки. Самостійна художня діяльність хоч і виникає майже завжди з ініціативи дітей і проходить, здавалося б, без безпосереднього керівництва вихователя. Однак, без методичного супроводу цієї діяльності неможливо забезпечити належний рівень самостійної художньої діяльності дітей та домогтися її змістовності. Зміст методичного супроводу спрямований на надання конкретної практичної допомоги вихователям у вдосконаленні форм та методів взаємодії з дітьми. Ця характеристика дає нам право зробити висновок, що роботу методичної служби можна назвати невідомою складовою єдиної системи безперервної освіти.

Список літератури:

1. Басюк У.С., Коваленко О.В. Методичний супровід використання інноваційних технологій у організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2021. № 4(92). С. 30–34.
2. Беленька Г.В., Коваленко О.В., Шинкар Т.Ю. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 72. С. 33–39.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 25000 / укл. та гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII. 1728 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком. Інтер, 2008. 1038 с.
5. Коваленко О.В. Діагностування педагогів як основна засада методичного супроводу організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 36(2). С. 77–83. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39497/1/O_Kovalenko_IITNZ_2_IS.pdf (дата звернення: 15.07.2022).
6. Комаренко Н.Г. *Форми організації методичної роботи в гімназії* : автореф. дис. на здоб наук ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.00.01. Одеса, 1997. 24 с.
7. Корнеева О.Л. *Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів* : дис. канд. пед. наук. : 13.00.08. Слов'янськ, 2012. 307 с.
8. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. ред. Г.В. Беленька, О.А. Половіна, І.В. Кондратець; авт кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець та ін. Київ : ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. 568 с.
9. Половіна О.А. *Дитина у світі мистецтва. Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.

References:

1. Basyuk U.S., Kovalenko O.V. (2021) *Metodychnyy suprovod vykorystannya innovatsiynykh tekhnolohiy u orhanizatsiyi osvith'oho protsesu v zakladi doshkil'noyi osvity* [Methodical support for the use of innovative technologies in the organization of the educational process in a preschool education institution]. *Molodyy vchenyy*, no. 4(92), pp. 30–34.
2. Byelyen'ka H.V., Kovalenko O.V., Shynkar T.Yu. (2020) *Yakist' doshkil'noyi osvity v Ukrayini ta krayinakh YeS: parametry vymiru ta metodychnyy suprovod* [Quality of preschool education in Ukraine and EU countries: measurement parameters and methodical support]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiy i zahal'noosvitniy shkolkakh*, vol. 72, pp. 33–39.
3. Busel V.T. (ed. 2005) *Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy: 250000* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: Perun, p. 1728. (in Ukrainian)
4. Kremen V.G. (ed.) (2008) *Encyklopediya osvity* [Encyclopedia of education] (2008) / Akad. ped. nauk Ukrayiny. Kyiv: Yurinkom. Inter, p. 1038. (in Ukrainian)
5. Kovalenko O.V. (2021) *Diahnostuvannya pedahohiv yak osnovna zasada metodychnoho suprovodu orhanizatsii osvith'oho protsesu v zakladi doshkil'noyi osvity* [Diagnosis of teachers as the main basis of methodical support for the organization of the educational process in the preschool education institution]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, no. 36(2), pp. 77–83. Available at: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39497/1/O_Kovalenko_IITNZ_2_IS.pdf (accessed 15 July 2022).
6. Komarenko N.H. (1997) *Formy orhanizatsii metodychnoi roboty v himnazii* [Forms of organization of methodical work in gymnasium]. (PhD Thesis), Odesa.
7. Kornieieva O.L. (2012) *Orhanizatsiia metodychnoi roboty z vykhovateliamy doshkilnykh navchalnykh zakladiv* [Organization of methodical work with teachers of preschool educational institutions]. (PhD Thesis), Sloviansk.
8. *Metodychni rekomendatsii do Osvitnoi prohramy dlia ditei vid 2 do 7 rokov «Dytyna»* [Methodological recommendations for the Educational program for children from 2 to 7 years "Dytyna"] (2021) / nauk. red. H.V. Bielenka, O.A. Polovina, I.V. Kondratets; avt kol.: H.V. Bielenka, O.L. Bohinich, V.M. Vertuhina, K.I. Volynets ta in. Kyiv: TOV AKME HRUP, p. 568 (in Ukrainian).
9. Polovina O.A. (2021) *Dytyna u sviti mystetstva* [A child in the world of art]. *Doshkilne vykhovannia*, no. 2, pp. 3–8.